

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Przegląd Historyczno-Oświatowy
2022, nr 1–2
PL ISSN 0033-2178

KAMIŁA PYTOWSKA
ORCID: 0000-0001-6015-2776
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
Kielce

ANITA GARBAT
ORCID: 0000-0002-1466-0152
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
Kielce

(DOI: 10.17460/PHO_2022.1_2.01)

WOKÓŁ FUNKCJONOWANIA UNIWERSYTETÓW DAWNIEJ I DZIŚ – WYBRANE PROBLEMY NA PRZYKŁADZIE POLSKIM

Uniwersytet, jako instytucja ponadczasowa, zaliczana do grona instytucji „długiego trwania”, to szczególny rodzaj wspólnoty, w której ceni się nie tylko tworzenie wiedzy i wychowywanie uczonych, ale przede wszystkim autonomię i tolerancję. Naczelną wartością dla uczonych jest dążenie do prawdy (Cwynar, 2005, s. 46–47). *Tym samym – przez prawdę, dzięki prawdzie – uniwersytet odgrywał cywilizacyjną rolę porządkującą. Dzięki tej porządkującej funkcji – rzeczy, pamięć i działania znajdowały swoje możliwie najwłaściwsze miejsce w kulturze, społeczeństwie i życiu. Trud uczonego nie traci(ł) sensu, gdy jego dążeniem jest (była) prawda* (Kostkiewicz, 2007, s. 19).

Współcześnie w obliczu nowych wyzwań, zmian wywołanych pandemią COVID-19, uniwersytety poszukują nowych rozwiązań i nowych przestrzeni do badań i nauki. Stacjonarny tryb nauczania zyskał nowe rozszerzenie o formę zdalną i hybrydową (on-line i off-line). Kontakty bezpośrednie zostały dopełnione przez formy zapośredniczone. Dzisiaj jest się członkiem uniwersyteckiej wspólnoty w formie, którą determinują przemiany społeczne, kulturowe, techniczne, ale i mentalne. Ciągłe słyszy się o epoce zmian, a tymczasem Stanisław Gajda nie bał się zasugerować, że *to być może już nie epoka zmian, lecz zmiana*

epoki, a to stawia przed nami zasadnicze wyzwania i wymaga nowego myślenia (Gajda, 2019, s. 55).

Początki uniwersytetu sięgają XII wieku naszej ery. W tych właśnie czasach, określanych jeszcze niekiedy błędnie mianem „ciemnych”, nastąpił niespotykany dotąd głód w dziedzinie uczenia się i poszukiwania nowej wiedzy. U schyłku XII wieku miasta europejskie takie jak Bolonia, Paryż, Salerno zaczęły przyciągać i kształcić mistrzów oraz uczniów, ludzi rozmiłowanych w naukowych poszukiwaniach. Wielu z nich w aktywności naukowej nie upatrywało materialnych korzyści, a jedynie cele idealne w dziedzinie intelektualnej i moralnej. Dostrzegano duchowy wpływ kultury starożytnej Grecji charakteryzującej się arystokratyczną postawą wobec nauki, którą postrzegano jako wartość bezcenną (Le Goff, 1997, s. 105).

W czasach średniowiecza uniwersytet określano mianem *studium generale* (otwarte dla wszystkich). Pojęcie „uniwersytet” (*universitas magistrorum et scholarium*) pojawiło się dopiero w 1221 roku. Pierwsze z nich zaczęły się konstituować w Bolonii i Paryżu, przy czym model boloński był typowo świeckim modelem, paryski zaś kościelnym. Język łaciński stał się językiem nauki, a jednolite reguły zdobywania stopni naukowych, uznawanych w całej Europie, umożliwiły wielką migrację uczonych oraz żaków i spowodowały ponadnarodową powszechność nauk i nauczania. Współczesny ceremoniał rozdawania dyplomów, nadawania stopni naukowych stanowi dziedzictwo wieków średnich i oddaje niepowtarzalny klimat tej instytucji. Warto wspomnieć o pierwszych uniwersytetach, które do dziś są elitarnymi uczelniami kształcącymi najlepszych. Mowa o Uniwersytecie w Bolonii, Uniwersytecie w Paryżu, jak też uniwersytetach w: Oksfordzie, Cambridge, Salamance, Padwie, Montpellier, Pradze czy naszej rodzimej Akademii Krakowskiej.

Idea uniwersytetu jest jednym z podstawowych elementów kultury europejskiej i stanowi unikalny wkład epoki średniowiecza w rozwój europejskiej cywilizacji. Szczyt świetności uniwersytetu przypada na okres od XII do XV wieku. Po kryzysie, który nastąpił na przestrzeni XVI–XVIII wieku, zaczęto przemodelowywać uniwersytet w wyższą szkołę zawodową, której zadaniem było kształcenie, a nie prowadzenie badań naukowych. Zapoczątkowany przez Napoleona Bonapartego model uniwersytetu doprowadził do skostnienia jego idei i instytucji (Pugacewicz, 2017, s. 89–125). Dopiero u progu XIX wieku niemiecki uczyony Wilhelm von Humboldt podjął się trudnego zadania określenia nowej roli uniwersytetu opartego na zasadach *jedności wiedzy, jedności badań i kształcenia oraz jedności profesorów i studentów* (Zakowicz, 2012, s. 62). Jego propozycja okazała się tak atrakcyjna i inspirująca, że różne jej modyfikacje zostały wprowadzone niemalże na całym świecie. Znaczny wpływ na kształt uniwersytetów z przełomu XIX i XX wieku miały poglądy angielskiego uczonego Johna Henry’ego Newmana, który uważał uniwersytet za ostoję i miejsce nauczania uniwersalnej wiedzy. Twierdził on, iż wiedza winna być celem samym w sobie i wynikać z pragnienia poznania prawdy (Newman, 1990, s. 184). Podkreślał rolę

pedagogiczną tej instytucji mającą rozbudzać naturalną potrzebę pędu do wiedzy oraz wyrabianie logicznego myślenia, rozumnego postępowania, szczerości, panowania nad sobą, wysławiania się, filozoficznego myślenia i niezmienności poglądów (Newman, 1990, s. 87). Z kolei w XX stuleciu na kształt instytucji uniwersyteckiej miały wpływ poglądy Sergiusza Hessena, Karla Jaspersa i Jose Ortegi y Gasseta. S. Hessen zwracał uwagę na spójność i wolność nauki, K. Jaspers podkreślał wagę osiągnięcia rozumnej wolności zdobytej dzięki pracy badawczej i nauczaniu, a J. Ortega y Gasset kładł nacisk na przekazywanie kultury, która uczyni ze studenta człowieka żyjącego na poziomie idei swego czasu (Cwynar, 2005, s. 56–57). Do zachwiania fundamentami idei uniwersytetu doszło ponownie w połowie XX stulecia w okresie panowania ideologii faszystowskiej i komunistycznej.

W Polsce funkcjonują dwa odmienne paradygmaty myślenia o uniwersytecie. Pierwszy z nich został wyznaczony przez praktyczne, ponadnarodowe rekomendacje (Banku Światowego, OECD¹ i Komisji Europejskiej) wskazujące kierunki reform szkolnictwa wyższego, drugi to paradygmat tradycyjnego myślenia o akademickich instytucjach, osadzony w wartościach i normach elitarnego uniwersytetu (Kwiek, 2017, s. 10–11). Zmiany społeczne, gospodarcze, kulturowe i prawne otoczenia instytucji szkolnictwa wyższego spowodowały, że relacje między państwem a uniwersytem są nieustannie redefiniowane i przekształcane. Reformowanie uniwersytetów prowadzi do kolejnych reform i wymusza na tych instytucjach funkcjonowanie w stanie permanentnej adaptacji (Kwiek, 2017, s. 11–16). Jak podkreśla M. Kwiek *reformy zawsze otwierają szanse na odnowę kultury akademickiej, rewizję tych reguł, norm i praktyk akademickich, które doprowadziły do dzisiejszej zapaści nauki [...], ale reinstytucjonalizacja misji badawczej na najlepszych uniwersytetach publicznych, szczególnie w miękkich obszarach nauki, będzie procesem trudnym, długotrwałym i kosztownym* (Kwiek, 2017, s. 18).

Ilona Zakowicz uważa, iż *współczesny uniwersytet jest płaszczyzną zróżnicowanych napięć, zarówno tych wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Usytuowany pomiędzy koniecznością podtrzymania wieloletniej już tradycji oraz coraz powszechniejszym oczekiwaniem zmian, poszukuje własnej tożsamości w niezwykle złożonej rzeczywistości XXI w.* (Zakowicz, 2012, s. 66).

Bogdan Nawroczyński (1961) w swoich *Zasadach nauczania* pisał o ideale wykształcenia, który urzeczywistnia się w wykształconym człowieku. Dziś mamy do czynienia z wieloma jednostkami, które stoją na przeciwnym biegunie wspomnianego ideału. Warto zadać sobie w tym miejscu pytanie, po co studiujemy? I co jest istotą studiowania? W ślubowaniu składanym przez studentów i doktorantów uczelni wyższych akcentowane są wartości, których sumienne przestrzeganie powinno być czymś naturalnym, wynikającym ze świadomości roli, którą ludzie nauki pełnią w życiu zawodowym i społecznym. Sam proces

¹ OECD – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju.

dążenia do poznawania prawdy i proces własnego rozwoju powinny być w pewnej równowadze, która jest gwarancją, że nie naruszymy niczyjej godności i wypełnimy to, co ślubowaliśmy².

W dobie *płynnej nowoczesności* zdobywanie wiedzy jest dostępne dla wszystkich, ale nie dla wszystkich oznacza to początek działalności naukowej. Dla tych, którzy zdecydują się na podjęcie wysiłków badawczych, oznacza to nieustanną dbałość o jakość tej pracy poprzez dzielenie się jej wynikami z innymi uczonymi i gotowość do uwzględniania ich sugestii czy uwag. Jeżeli zapomnimy o tych ważnych kwestiach, to jak pisze Michał Heller (2012), droga do bylejałości staje otworem. W medialnych przekazach podkreśla się, że nastąpiła *moda na studiowanie*, która spowodowała nasilenie wielu negatywnych zjawisk związanych z procesem kształcenia młodego pokolenia. Dla wielu wiedza przestała mieć wartość samą w sobie i stała się *towarem*, który należy kupić lub zdobyć w sposób nie zawsze uczciwy. Niewielu studium chcących poszukiwać, dociekać, badać, analizować, wielu przychodzi na uniwersytet jak do supermarketu po gotowe produkty, których głównymi dostawcami mają być ludzie nauki (zob. Dobrołowicz, 2013). Niewielu jest tych, którzy wybierają studia na wyższej uczelni z powodu autentycznej, wewnętrznej motywacji do zgłębiania wiedzy i dbania o wysoką jakość swojej pracy. Budzi to niepokój kadry akademickiej o kondycję człowieka *płynnej nowoczesności*. Nowoczesności, którą charakteryzuje zmienność, szybkość i ulotność przedmiotów, warunków życia i uznawanych wartości. Młode pokolenie jest nieustannie zanurzone w medialnym świecie, co znajduje odbicie w zmianie sposobu myślenia z linearnego na wielowątkowy. „Hipertekstowy umysł” charakteryzuje niezdolność do głębszej refleksji, wyciągania ogólnych wniosków czy też przyjęcia szerszego punktu widzenia. Jak zauważa Janusz Morbitzer, *współcześni młodzi użytkownicy Internetu, mając dostęp do coraz większej liczby informacji, rozumieją i wiedzą coraz mniej, ich wiedza staje się wyrzykowa i powierzchowna, pozbawiona błyskotliwości i znajomości szerszego kontekstu* (Morbitzer, 2012, s. 140). Bezrefleksyjne, pospieszne przeglądanie streszczeń artykułów, publikacji naukowych nie jest istotą studiowania, a jedynie pogłębia braki w twórczym, innowacyjnym myśleniu i działaniu. Studiowaniem nie jest również zabieganie o stypendia naukowe, socjalne i inne formy wsparcia, które choć istotne dla *braci studenckiej* nie są istotą studiowania. Proces naukowego rozwoju powinien opierać się nie tylko na umiejętnym stawianiu pytań, poszukiwaniu, sprawdzaniu, upewnianiu się, ale przede wszystkim na konsultowaniu się i dialogu z tymi, którzy mają rozleglejszą wiedzę

---

² Przykładem niech będzie tekst ślubowania studenckiego najstarszego w Polsce uniwersytetu – Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym czytamy: *Świadomy/Świadoma wielkich tradycji i zasług Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz obowiązków członka/członkini społeczności akademickiej ślubuję uroczyście: – dążyć do prawdy, podstawy wszelkiej nauki, – zdobywać wytrwale wiedzę i umiejętności, – przestrzegać norm, zasad współżycia społecznego i zwyczajów uniwersyteckich, – dbać o dobre imię Uniwersytetu i godność studencką* (Statut Uniwersytetu Jagiellońskiego, Załącznik nr 2 do Statutu Uniwersytetu Jagiellońskiego z ostatnimi zmianami z 29.09.2021, s. 76).

i ogromne doświadczenie – z Mistrzami. Ich sugestie, wskazówki i precyzja myślenia nie są do odnalezienia w podręcznikach, skryptach, one wyrażają się w autentycznej i niepowtarzalnej relacji Mistrz-Uczeń. W różnorodnych słownikach znajdziemy informację, iż pod łacińskim *studium* kryją się takie określenia jak: badanie i nauka. A studiować to nic innego jak *gruntownie poznawać, badać za pomocą analizy naukowej* (Tokarski, 1989, s. 707). Bardzo trafnie zwróciła uwagę Lucyna Dziaczkowska na sposób, w jaki Sergiusz Hessen mówił o istocie studiowania. Twierdził on, że studiowanie to nie czas na przekazanie pewnej oferty wiedzy z danej dziedziny, opracowanej przez profesorów i dedykowanej konkretnemu adresatowi, ale czas na twórczą pracę badawczą, w którą zaangażowani są zarówno studenci, jak i profesorowie. Celem twórczej pracy badawczej jest wspólne budowanie gmachu wiedzy (Dziaczkowska, 2009, s. 184–185). Prawdziwe studiowanie polegające na zdobywaniu wykształcenia nierozzerwalnie połączone jest z odpowiedzialnością za rzeczywistość, w której zdobyte umiejętności będą wykorzystane. Niegdyś grupy wykładowe, ćwiczeniowe czy seminaryjne były czasem wzajemnego wzbogacania się wiedzą, poszukiwaniem rozwiązań, dyskusji naukowych, dociekań filozoficznych, obcowaniem z osobą Mistrza. Dziś jest to bardzo często czas, który dezorganizuje życie studenckie, konieczny, by zaznaczyć na liście swoją obecność. Zastanawiające jest, że mimo tak gwałtownego wzrostu liczby osób studiujących liczba wybitnych umysłów, geniuszy od wieków utrzymuje się na stałym poziomie. W Polsce w latach 90. XX stulecia i w pierwszych latach XXI stulecia liczba studentów wzrastała w zawrotnym tempie. W roku akademickim 1990/1991 odnotowano 390 409 studentów i z roku na rok liczba ta rosła, by w roku akademickim 2011/2012 osiągnąć 1 764 060 studentów (*Szkolnictwo wyższe w Polsce*, 2013, s. 5–6). Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z grudnia 2018 roku liczba osób studiujących wynosiła 1230,3 tys. Ponad 73% ogółu studentów wybrało uczelnie publiczne (*Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 – wyniki wstępne*, s. 1). W ciągu ostatnich 10 lat liczba studiujących zmniejszała się systematycznie i tak w ubiegłym roku akademickim 2020/2021 wynosiła 1215,3 tys. osób (*Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 – wyniki wstępne*, s. 1). Warto też przyjrzeć się procentowemu rozkładowi liczby studentów, jeśli chodzi o studia stacjonarne i niestacjonarne na uniwersytetach i uczelniach prywatnych. W latach 1991/1992 na publicznych uczelniach wyższych kształciło się 99% ogółu studentów, a tylko 1% na uczelniach prywatnych. Z tych 99% studentów aż 76% wybrało studia stacjonarne, a tylko 24% studia zaoczne. Natomiast 1% studentów uczelni prywatnych kształcił się w systemie stacjonarnym. Tymczasem już w latach 2005/2006 sytuacja wyglądała zupełnie inaczej. Tylko 42% ogółu studiującej społeczności wybrało studia dzienne na uczelniach nieprywatnych, 28% wybrało na tych uczelniach studia zaoczne. Aż 7% młodzieży studiującej zdecydowało się na studia stacjonarne i 22 % na studia niestacjonarne na uczelniach prywatnych. (*Szkolnictwo wyższe w Polsce*, 2013, s. 5–6). Należałoby baczniej przyjrzeć się powodom, które doprowadziły do wykształcenia tylu bezrobotnych „magistrów” niepotrafiących

odnaleźć się w otaczającej rzeczywistości pouniwersyteckiej. Zasadne jest zatem przywołanie myśli Andrzeja Kajetana Wróblewskiego, który zwrócił uwagę, iż absolwenci jutra winni być ludźmi twórczymi i mieć wykształcenie, które zapewni im możliwość nieustannego przystosowania się do nowych warunków, będących następstwem rozwoju wiedzy i technologii. Dzisiejszy absolwent musi być przygotowany do zmiany zawodu i do tego, że będzie musiał uczyć się przez całe życie (Wróblewski, 2017, s. 16).

Juliusz Iwanicki w swoim artykule *Excellentia Universitas – spojrzenie oczami ucznia na Alma Mater* (2006, nr 10) pisze o znakomitym uniwersytecie (*Excellentia Universitas*), gdzie wzajemnie nakładają się na siebie cztery obszary: *Homines Universitatis*, *Dissertationes Universitatis*, *Discursiones Universitatis*, *Educatio Universitatis*.

Pierwszy najważniejszy zasób uniwersytetu to ludzie (*Homines Universitatis*), którzy go tworzą i podlegają starannej i surowej selekcji. Powszechny pęd do nauki spowodował jednak szereg niepożądanych zjawisk, które wpływają na jakość owej selekcji. Coraz trudniej jest mówić o części absolwentów i części kadry akademickiej uniwersytetów, że stanowią elitę społeczną, która działa na rzecz społeczeństwa. Coraz więcej osób zdobywając wykształcenie, myśli tylko o własnych korzyściach i nie chce dzielić się z innymi wiadomościami i umiejętnościami. Komu więc pozostawia się dbanie o kondycję współczesnego człowieka, którą cechuje coraz większy zanik humanistycznych wartości? Kto ma zachęcać do autorefleksji i rozwijania własnego potencjału poprzez dbanie o rozwój innych? Czyż nie ci, którzy są Mistrzami w swoim dziele i potrafią inspirować innych do zmian i nimi zarządzać?

Kolejnym elementem istotnym dla działalności uniwersytetu są rozprawy uniwersyteckie (*Dissertationes Universitatis*), które dzielą się na przeróżne formy pisemne i naukowe. Ocenie podlegają referaty studentów i doktorantów, ale także rozprawy profesorskie. Sposób oceny prowadzi do różnych, czasami nieprzejrzystych i konfliktogennych sytuacji. W związku z tego typu zjawiskami nasuwa się szereg pytań: jak pracownicy mogą bardziej otwarcie wyrażać swoje poglądy? Jak przekształcić swoistego rodzaju „system wasalny” uniwersytetu w system synergicznie działających zespołów? Te pytania pozostaną tak długo bez odpowiedzi, jak długo nie znajdzie się „złotego środka” – balansu między odwagą do wyznaczania nowych dróg przy jednoczesnym poszanowaniu tych, które do tej pory były użytkowane.

O dyskusjach uniwersyteckich i edukacji uniwersyteckiej (*Discursiones Universitatis*, *Educatio Universitatis*) warto pomyśleć w kategorii relacji między wiedzą, umiejętnościami a sztuką. Czy uniwersalne zasady dobra, prawdy i piękna są w nich obecne i czy służą one rozwojowi jednostki? Rozwojowi, który – choć bywa bolesny – po czasie przynosi piękny plon w postaci dojrzałych do działania elit społecznych. Jak wyzwolić potencjał uniwersyteckiej społeczności, aby mógł w różnorodności myśli, poglądów znaleźć jedność celów – dbania o jakość człowieka i przestrzeganie uniwersalnych zasad.

W *Wielkiej Karcie Uniwersytetów Europejskich (Magna Charta Universitatum, 1988)* zadanie uniwersytetów sprecyzowano nie tylko jako przekazywanie wiedzy, ale i służbę na rzecz całego społeczeństwa. Uniwersytet jako instytucja tworząca, wspierająca i upowszechniająca kulturę powinien stanowić miejsce dialogu i obcowania nauczycieli oraz studentów. M. Heller (2012, s. 2) pisząc o idei uniwersytetu, wskazał także na jego rolę w procesie uczenia, rozwijania nauki i służby dla ludzkości w poznawaniu prawdy. Janusz Goćkowski (1999) zaznaczył, iż *tworzenie i ustalanie wiedzy naukowej oraz wychowanie i kształcenie osób umięjących tworzyć i ustalać wiedzę naukową jest tworzeniem nauki*. Zatem głównymi funkcjami uniwersytetu winny być z jednej strony tworzenie nauki, upowszechnianie wiedzy, a z drugiej wychowywanie uczonych i tworzenie inteligencji – jednostek wrażliwych i oddanych wartościom uniwersyteckim. W *Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce* czytamy: *każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia* (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, DZ. U. 2018, poz. 1668).

U progu XXI wieku pojawiło się wiele zjawisk, które bardzo silnie oddziałują na funkcjonowanie uniwersytetu. Jednym z nich jest powstanie społeczeństwa informacyjnego. Informacja stała się dobrem niematerialnym i towarem niewyczerpalnym oraz nieograniczonym. Mówi się obecnie o społeczeństwie medialnym i sieciowym. Nie byłoby w tym nic złego gdyby nie fakt, że coraz częściej zastępuje się ten termin innym, a mianowicie *epoką wiedzy i społeczeństwem wiedzy*. Używanie tych dwóch określeń jako synonimów zdaje się wynikać bardziej z niewiedzy niż wiedzy. Wiedza jest tym, co zamieszkuje ludzki umysł (Morbitzer, 2009, s. 13–14). Jak wielu ludzi ma dziś problem z podaniem chociażby tak trywialnej daty jak bitwa pod Grunwaldem. Ci sami ludzie jednak wiedzą, gdzie taką informację odnaleźć – w internecie, przy użyciu komputera, tabletu, smartfona. I to jest zasadnicza różnica między tymi dwoma określeniami, które nie mają ze sobą nic wspólnego. Peter Ferdinand Drucker zapisał, że *mądrość i wiedza nie zamieszkują w książkach, programach komputerowych czy w Internecie. Tam są jedynie informacje. Mądrość i wiedza są zawsze ucieleśnione w człowieku, są zdobywane przez uczącą się osobę i przez nią wykorzystywane* (Drucker, 1999, s. 171). Zagrożeniem dla współczesnego uniwersytetu jest więc ogólna tendencja do zastąpienia wiedzy i mądrości łatwo dostępną informacją. W trakcie studiowania winno się odejść od nastawienia na zdobywanie wyłącznie informacji, jak to ma miejsce obecnie, przyjmując w zamian postawę dialogu prowadzącego do poszukiwania, poznania prawdy. Aby dialog taki mógł być rzeczywistością, konieczne jest partnerstwo jego uczestników, zdolność do wzajemnego przekazywania sobie idei, odpowiedzialność za słowo, otwartość (Horowski, 2009, s. 125). Przy tym należy zdać sobie sprawę, że komputery, roboty czy smartfony nie są w stanie nauczyć twórczego myślenia i rozwiązywania nowych problemów, z którymi niewątpliwie przyjdzie się przyszłym pokoleniom zmierzyć. Absolwenci powinni zatem nauczyć się myśleć i znajdować rozwiązania przedtem nieznanne, a więc takie,

których nie ma w internecie. Jakże prorocze okazały się słowa Alberta Einsteina: *Obawiam się dnia, kiedy technologia pokona społeczeństwo, świat będzie się wtedy składał z generacji idiotów*. Uniwersytety powinny stać na straży mądrości i nie redukować jej wymiarów jedynie do samej informacji. Powinny ukazywać rolę transformowania informacji w dialogu z Mistrzem składającego się na proces stania się badaczem, który kiedyś będzie wychowywał kolejnych uczniów.

Kwestie etycznego aspektu funkcjonowania uniwersytetu podejmuje wielu przedstawicieli świata nauki, gdyż nie ma tradycji uniwersyteckiej bez etosu pracownika naukowego. Dla przykładu w Kodeksie Uniwersytetu Jagiellońskiego zwrócono uwagę na znaczenie: prawdy, odpowiedzialności, życzliwości, rzetelności, tolerancji, uczciwości, wolności nauki i uczonych jako tych wartości, które stanowią o sile moralnej akademickiego świata. W *Kodeksie Etyki Pracownika Naukowego Polskiej Akademii Nauk* (2017, s. 7–8) omówiono uniwersalne zasady etyczne oraz dobre praktyki badań naukowych. Podkreślono znaczenie sumienności, wiarygodności, niewykorzystywania swojego naukowego autorytetu do wypowiedzania się w dziedzinach, w których nie ma się kompetencji. Ponadto zwrócono uwagę na obiektywizm, niezależność, otwartość, przejrzystość, odpowiedzialność, sprawiedliwość i rzetelność oraz odwagę i troskę o innych i przyszłe pokolenia naukowców. W *Kodeksie Etycznym PAN. Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych* (2001, Rozdział 2, punkty 2.5–2.6), podobnie jak w powyższym, wspomniano o badaniach z udziałem ludzi i zwierząt. Zaznaczono, że w postępowaniu z człowiekiem podczas badań należy przestrzegać zasady dobrowolnej i świadomej zgody na uczestnictwo w badaniach oraz zasady poufności i anonimowości. Osoba badana powinna być w pełni uświadomiona co do charakteru, celu i skutków prowadzonych badań naukowych. Badania na zwierzętach należy prowadzić w taki sposób, aby nie zadawać im cierpienia. Badania naukowe nie powinny zagrażać człowiekowi i społeczeństwu, a także nie powinny wyrządzać szkody środowisku naturalnemu i kulturowemu człowieka. Na ludziach nauki ciąży większa odpowiedzialność z uwagi na większą świadomość konsekwencji badań i odkryć naukowych. Wymaga się, aby pracownicy nauki byli uczciwi i aby poszukiwanie prawdy było oparte na wartościach etycznych.

W kontekście umasowienia i urynkowienia szkolnictwa wyższego nastąpiło swoiste wyjałowienie części nauczycieli akademickich. Powszechne stały się praktyki „dróg na skrót” do karier akademickich (Śliwerski, 2017). Pojawiły się także różnego rodzaju nieetyczne praktyki związane z punktowaniem aktywności naukowej. Wiele nieprawidłowości dotyczy również spraw obyczajowości, np.: molestowania seksualnego, alkoholizmu, nietolerancji, nieżyczliwości i wykorzystywania swojej pozycji do realizacji własnych celów. Obserwacja codziennego życia uniwersytetu prowadzi do wniosku, że wśród części pracowników naukowych, a także studentów i doktorantów, często dominuje nastawienie na zdobycie potrzebnej liczby punktów, napisanie jak największej liczby artykułów i niedzielenie się informacjami. Daje się także zauważyć powszechne problemy z komunikacją międzyludzką, np. plotkowanie, manipulowanie informacjami,

konflikty między pracownikami, nieuprzejmość i dysfunkcje w pracy zespołowej, m.in. brak zaufania, brak zaangażowania, unikanie odpowiedzialności, brak dbałości o wyniki swoich badań (Pauluk, 2011).

Każdy pracownik naukowy na wyższej uczelni, prowadząc badania naukowe, powinien rozwijać swoją osobowość i umiejętności życiowe (kompetencje interpersonalne, umiejętność podejmowania decyzji, samoświadomość). Może to czynić poprzez obcowanie z Mistrzami, przyswajając ich nastawienie do drugiego człowieka oraz nastawienie do prowadzenia badań naukowych. *Kto istotnie jest, jak to się mówi, człowiekiem nauki, uczonym w najpełniejszym i najpiękniejszym tego wyrazu znaczeniu, ten potrafi być głuchym na podszepty różnych ambicji i obronić się pokusie odgrywania jakiegokolwiek roli tam, gdzie wcale nie chodzi o prawdę, lecz o władzę, o wpływy, o godności, o zaszczyty i tytuły albo po prostu o pieniądze!* (Twardowski, 1933, punkt 13).

Reasumując, jest wiele dróg dochodzenia do prawdy w nauce i dochodzenia do prawdy o samym sobie. Od wyborów etycznych człowieka zależy to, kim się staje w cyklu życia i jakie będzie jego oddziaływanie na innych. Można tworzyć pisane i niepisane zasady postępowania ludzi nauki, ale nie spowoduje to wyeliminowania działań niepożądanych. Natomiast dobrze jest, jeśli dojrzałsze jednostki – Mistrzowie dbają o rozwój podległej im kadry naukowej i przekazują wzory postępowania i postaw etycznych. Dobrze się dzieje, jeśli mamy w zwyczaju poświęcać czas na rozmyślanie nad motywami i celami swoich działań. Samoświadomość pozwala bowiem na stawanie się prawdziwym w myślach, słowach i czynach. Wielcy Mistrzowie przekazują, pomagają zrozumieć i wtajemniczają nas w świat wartości, których sami są szafarzami, ale nie właścicielami. Dbałość o obecność prawdy, dobra i piękna w życiu naukowym powinna być podstawowym kierunkiem działań kadry uniwersyteckiej.

Na osobne rozważania zasługują tu specyficzne i jedyne w swoim rodzaju relacje Mistrz – student, które są niezmiernie ważne w procesie kształtowania intelektu i charakteru pracy naukowej obu jego stron (Goćkowski, 1999, s. 20–21). Człowiek nauki powinien dążyć do przestrzegania uniwersalnych wartości: prawdy, dobra oraz piękna. Dobrze, jeśli człowiek ten ma możliwość obcowania z prawdziwym Mistrzem lub Mistrzami, dzięki którym może się rozwijać i uświadamiać sobie, nad czym powinien popracować. Prawdziwy Mistrz jest transcendentny wobec potrzeby bycia uznawanym, nie zabiega o dominację i panowanie. Nie godzi się, będąc człowiekiem nauki, perfekcjonistą i ekspertem w swojej dziedzinie, jednocześnie być złym człowiekiem, nieszanującym innych i nieprzestrzegającym podstawowych zasad etycznych. Trzeba jedności myśli, słów i czynów w byciu naukowcem i w byciu człowiekiem. Praca nad swoim wnętrzem jest tak samo istotna jak biegłość w dyscyplinie, której się poświęciło znaczną część swojego życia. Mistrz jest osobą, która w dążeniu do prawdy przekracza próg perfekcjonizmu i swój twórczy potencjał przeznaczają na budowanie i wzrastanie innych. Mistrz nie jest ukierunkowany na „mieć”, ale na „być”. Mistrz nie wywiera przymusu, ale pociąga swoim przykładem (Jazukiewicz, 2009, s. 44–48).

Na pytanie czy uniwersytet powinien prowadzić działalność popularnonaukową, można odpowiedzieć pytaniem: dlaczego uniwersytet nie miałby popularyzować nauki, skoro rodzi się ona właśnie w murach uniwersyteckich? Nauka bywa określana jako szczególnego rodzaju wiedza, zobjektywizowana w postaci określonych wytworów, a także jako szczególnego rodzaju działalność zbiorowa ludzi, mniej lub bardziej zinstytucjonalizowana. Wiedza naukowa wytwarzana jest przez społeczność uczonych, ale obok niej funkcjonuje również wiedza życiowa, która opiera się na całkiem odmiennych podstawach. Stąd powstaje potrzeba poszukiwania sposobów przybliżania wiedzy rodzącej się w uniwersyteckim zaciszu do wiedzy, której źródłem jest codzienne życie. Popularyzowanie nauki, upowszechnianie wiedzy, prezentowanie wyników badań, mówienie i pisanie o nauce w epoce cyfrowej powinno posiadać należyte miejsce i znaczenie.

W epoce ekspansji internetu powinno się udostępniać wyniki badań naukowych, debat naukowych m.in. za pośrednictwem stron internetowych uczelni, wideokonferencji (*Horizon 2020. Responsible research&innovation*, akapity 1–2). Warto zauważyć, że znaczna część środków publicznych przeznaczana jest właśnie na naukę i do dobrego zwyczaju należy informowanie społeczeństwa, na co te pieniądze zostały przeznaczone i jakie korzyści przyniosły. Popularyzacja nauki może pomagać również wielu młodym osobom w lepszym zrozumieniu dziedziny, której studiowaniu chcą się poświęcić.

Uniwersytety prowadzą również tzw. wykłady otwarte, wykłady gościnne, odczyty, na które może przyjść każdy, kto chce zgłębiać daną dziedzinę wiedzy, ale musi najpierw dotrzeć do informacji zapowiadającej takie wydarzenie. Internet, który jest wykorzystywany do popularyzacji tego typu działań, jest tylko narzędziem, które pomaga w komunikacji i przepływie informacji. Potrzebne jest jednak coś więcej niż jednorazowe zaproszenie. Niezbędna jest przemyślana strategia działań popularyzujących naukę nie tylko w tradycyjnej, ale i w wirtualnej przestrzeni uniwersytetu (Potocki, 2006).

W 2014 roku w Tomaszowicach koło Krakowa odbyła się konferencja Polskiej Akademii Umiejętności dotycząca przyszłości szkolnictwa wyższego w Polsce, której program obejmował treści dotyczące m.in. przyszłości uniwersytetów w Polsce, ich zadań oraz nowych wyzwań stojących przed nimi (Biliński, 2015). Najważniejsze postulaty dotyczyły: przekształcenia wybranych uczelni wyższych w uczelnie badawcze, konieczności powołania rządowej agencji odpowiadającej za mobilność pracowników i internacjonalizację studiów, problemu zróżnicowanego poziomu przygotowania kandydatów na wyższe uczelnie oraz rozwoju specjalnych, „elitarnych” kierunków studiów (np. studiów interdyscyplinarnych) lub ścieżek studiowania (specjalności z odrębnym, odpowiednio przygotowanym programem). Poruszone podczas konferencji problemy obrazują złożoność funkcjonowania współczesnych uniwersytetów oraz trudność ich reformowania.

Podobne problemy towarzyszyły obradom zorganizowanym w 2019 roku przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich w Warszawie. Celem konferencji było dokonanie przeglądu i ocena rezultatów procesu przemian

w szkolnictwie wyższym w Polsce w okresie 1989–2019 z perspektywy systemowej oraz instytucjonalnej. Podczas konferencji odniesiono się m.in. do działalności legislacyjnej, finansowania, a także problematyki związanej z samymi studiami, nauką (umiędzynarodowienie), polityki publicznej (standardy, reformy) oraz zarządzania uniwersytetami. Jak podkreśla Marek Kwiek (2019, s. 50), międzynarodowa współpraca w badaniach stanowi rdzeń współczesnych systemów szkolnictwa wyższego i nauki. Umiędzynarodowienie badań jest związane z konkurencją, która stanowi jeden z najważniejszych mechanizmów rozwoju nauki, mając przy tym swoje pozytywne, ale i negatywne strony.

Powinniśmy zatem ponownie zastanowić się nad pytaniem: dokąd zmierza polski uniwersytet oraz akademicka społeczność? Uniwersytet bowiem jest niezwykłym miejscem, w którym przeszłość łączy się z teraźniejszością i przyszłością; w którym tradycja spotyka się z nowoczesnością i gdzie myśl i działania wielu pokoleń uczonych w sposób twórczy przekształcają rzeczywistość. Stąd szczególna potrzeba dbania, troszczenia się o jakość podejmowanych działań, które powinny służyć wartościom uniwersalnym, a które współczesny świat coraz bardziej odsuwa w niebyt. Jak słusznie zauważył Józef Kozielecki: *najlepsze uniwersytety światowe nie tylko kształcą umysły, ale również osobowość, tożsamość, zasady moralne [...] Wychowują one na ogół ludzi postępowych, otwartych na nowe doświadczenia, odpowiedzialnych, tolerancyjnych na inne kultury, czułych na nieszczęścia i nędzę jednostek. [...] kształcenie serca – jest dużo trudniejsze, bardziej niewymierne. Nieznane są metody pobudzania ludzkich sumień, ale wielu pedagogów i polityków zdaje sobie sprawę, że ono decyduje o człowieczeństwie* (Kozielecki, 2008, s. 10).

*Universitas semper reformanda*³. Odnowa jednak to nie tylko polepszenie czegoś co istnieje, ale niejednokrotnie także powrót do tego, co już było. Warto więc powrócić, jak słusznie zauważył Stanisław Gajda, do archetypu uniwersytetu i jego źródeł, do idei wyjściowej i jej przemian, gdzie celem nie było przygotowanie do zawodu, a pobudzanie pragnienia zdobywania wiedzy i poznawania prawdy (Gajda, 2019, s. 56–57). Jako konkluzję rozważań warto przytoczyć słowa Władysława Stróżewskiego o uniwersytecie: *pozaczasowy w swej idei, odległy od teraźniejszości w swych historycznych początkach, równocześnie stara się za wszelką cenę o dotrzymanie kroku współczesności i utrzymanie kontaktu z aktualnym stanem nauki światowej. Ale taki powinien właśnie być i pozostać, jeśli nie ma zatracić swej tożsamości, ma natomiast w sposób właściwy spełniać swe powołanie* (Stróżewski, 1992, s. 22). Nie od dziś wiadomo (i wielokrotnie potwierdzała to historia), iż rozwój uniwersytetu zawsze był wskaźnikiem rozwoju kulturowego społeczeństw, a jego upadek związany był z kryzysem kulturalnym. Uniwersytet powinien więc pozostać Uniwersytetem, a zatem ostrożnie z reformami! *Salus Universitatis suprema lex esto!*⁴.

³ Łac.: Uniwersytet wciąż się reformuje.

⁴ Łac.: Pomyślność Uniwersytetu niech będzie najwyższym prawem!.

BIBLIOGRAFIA

- Axer J. (2015), *Kiedy wreszcie Troja zostanie zdobyta? – Doniesienia z MISH – owego frontu*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.
- Cwynar K.M. (2005), *Idea uniwersytetu w kulturze europejskiej*, „Polityka i Społeczeństwo” nr 2.
- Dobrołowicz J. (2013), *Obraz edukacji w polskim dyskursie prasowym*, Kraków: Impuls.
- Drucker P.F. (1999), *Społeczeństwo pokapitalistyczne*, Warszawa: PWN.
- Dziaczkowska L. (2009), *Mądrość i dyplom – oblicza studiowania*, w: D. Ciechanowska (red.), *Studiowanie dla społeczeństwa wiedzy*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Gajda S. (2019), *Uniwersytet w naukowej i publiczno-społecznej sferze życia*, „Nauka” nr 1.
- Goćkowski J. (1999), *Uniwersytet i tradycja w nauce*, Kraków: Wydawnictwo i Drukarnia „Secesja”.
- Heller M. (2012), *Idea uniwersytetu*, „PAUza Akademicka. Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności” nr 169.
- Horowski J. (2009), *Studia jako sytuacja dialogu*, w: D. Ciechanowska (red.), *Studiowanie dla społeczeństwa wiedzy*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Jazukiewicz I. (2009), *Mistrz jako pielgrzym nadziei*, „Roczniki Pedagogiczne” nr 1.
- Kodeks Etyki Pracownika Naukowego* (2017), Warszawa: Polska Akademia Nauk.
- Kostkiewicz J. (2007), *Nauka i wolność – wartości fundujące uniwersytet*, w: taż (red.), *Uniwersytet i wartości*, Kraków: Impuls.
- Le Goff J. (1997), *Inteligencja w wiekach średnich*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen / Dom Wydawniczy Bellona.
- Machnikowska A. (2015), *Quo vadis, Universitas?* w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.
- Morbitzer J. (2009), *W stronę społeczeństwa wiedzy – perspektywa pedagogiczna*, w: D. Ciechanowska (red.), *Studiowanie dla społeczeństwa wiedzy*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Musiół K. (2015), *Nowe zadania uniwersytetu*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.
- Nawroczyński B. (1961), *Zasady nauczania*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Newman J.H. (1990), *Idea uniwersytetu*, Warszawa: PWN.
- Pacholski L. (2015), *Kalifornijska reforma sprzed 50 lat*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

Pugacewicz I.H. (2017), *Powstanie i organizacja Uniwersytetu Cesarzowskiego we Francji (1806–1870)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” t. 54.

Stróżewski W. (1992), *W kręgu wartości*, Kraków: Znak.

Suchanek L. (2015), *Studia masowe i elitarne. Jaki ma być Homo Occidentalis?* w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

Szkolnictwo wyższe w Polsce (2013), Warszawa: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Tokarski J. (red.) (1989), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa: PWN.

Weiner J. (2015), *Kontrola jakości materiału i produktu końcowego w procesie wytwarzania absolwentów uniwersytetu*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

Witkoś J. (2015), *Jak nie stracić szansy na internacjonalizację polskich uczelni?* w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

Wróblewski A. K. (2015), *MISMaP – koń trojański w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

Wróblewski A.K. (2017), *Edukacja w nieprzewidywalnej przyszłości*, „Nauka” nr 3.

Zakowicz I. (2012), *Idea uniwersytetu Wilhelma von Humbolta – kontynuacja czy zmierzch?* „Ogrody Nauk i Sztuk” nr 2.

Żylicz M. (2015), *Przyszłość Uniwersytetów w Polsce*, w: S. Biliński (red.), *Szkolnictwo wyższe w obliczu zmian*, t. 2, Kraków: PAU.

NETOGRAFIA

Horizon 2020. Responsible research&innovation, <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/h2020-section/responsible-research-innovation> (dostęp: 12.12.2021).

Iwanicki J. (2006), *Excellentia Universitas – spojrzenie oczami ucznia na Alma Mater*, „Kultura i Historia” nr 10, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/154> (dostęp: 4.01.2018).

Kodeks Etyczny Polskiej Akademii Nauk. Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych, http://www.paleo.pan.pl/documents/Kodeks_Etyczny_PAN.pdf (dostęp: 29.09.2021).

Kozielecki J. (2008), *Skazani na twórczość Od Aleksandrii – przez Lwów – do San Francisco*, „Meritum” nr 3 [Przedruk Rozdziału I z: Kozielecki J. (2008), *Psychologia w wielkim świecie*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak], <http://www.meritum.mscdn.edu.pl/numery/numer?id=9> (dostęp: 12.12.2021).

Kwiek M. (2017), *Wprowadzenie: Reforma szkolnictwa wyższego w Polsce i jej wyzwania. Jak stopniowa dehermetyzacja systemu prowadzi do jego stratyfikacji*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” nr 2, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/nsw/article/view/9425> (dostęp:12.12.2021).

Kwiek M. (2019), *Szkolnictwo wyższe w okresie transformacji jako przedmiot analiz – w kontekście wyzwań nauki globalnej i fundamentalnej roli umiędzynarodowienia badań w nowej polityce naukowej*, w: J. Woźnicki (red.), *Transformacja Akademickiego Szkolnictwa Wyższego w Polsce w okresie 30-lecia 1989–2019*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, https://www.krasp.org.pl/resources/upload/aktualnosci/Konferencja_KRASP.pdf (dostęp: 16.12.2021).

Magna Charta Universitatum, <http://www.magna-charta.org/resources/files/the-magna-charta/polish> (dostęp: 28.09.2021).

Morbitzer J. (2012), *O istocie medialności młodego pokolenia*, „Neodidagmata” nr 33/34, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/10280/1/131-154.pdf> (dostęp: 12.12.2021).

Pauluk D. (2011), *W blasku idealów i w cieniu codziennego życia – uniwersytet wczoraj, dziś i jutro*, „Kultura i Historia” nr 20, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/2245> (dostęp: 28.09.2021).

Potocki M. (2006), *Uniwersytet popularnonaukowy*, „Kultura i Historia” nr 10, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/153> (dostęp: 29.09.2021).

Śliwerski B., *Doktorancki oscylator cwaniactwa*, <http://sliwerski-pedagog.blogspot.com/2017/11/> (dostęp: 29.09.2021).

Statut Uniwersytetu Jagiellońskiego, https://bip.uj.edu.pl/documents/1384597/3171038/STATUT_UJ_ost_zm_29.09.2021.pdf (dostęp: 28.10.2021).

Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 – wyniki wstępne, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-w-roku-akademickim-20202021-wyniki-wstepne,8,7.html> (dostęp: 24.08.2021).

Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2018/2019 – wyniki wstępne, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5488/8/6/1/szkolnictwo_wyzsze_w_roku_akademickim_2018_2019.pdf (dostęp: 10.06.2022).

Twardowski K., *O dostojenstwie uniwersytetu*, Poznań 1933, <https://polona.pl/item/o-dostojenstwie-uniwersytetu,NzMxMzMxOTc/28/#info:metadata> (dostęp: 28.09.2021).

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, (Dz.U. 2018 poz. 1668), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180001668/U/D20181668Lj.pdf> (dostęp: 28.10.2021).

The functioning of universities in the past and today – selected problems based on the Polish example

Summary

Aim: The article discusses selected problems related to the functioning of universities at the turn of the century, with particular emphasis on the world of values and the master-student relationship.

Methods: An analysis of selected scientific studies dedicated to the subject of higher education and education.

Results: Based on the above analysis, there is anxiety about the status quo of this institution and anxiety about the master-student relationship. In the face of constant reforms of the university, the quality of these relations is also changing, while these relations are the foundation favoring or inhibiting creative work.

Conclusions: Reforms are necessary and inevitable, but they should be accompanied by care for the world of universal values that should always be present in places such as universities. Therefore, it is worth initiating and conducting discussions on the values and relationships that build a modern university.

Keywords: university, truth, science, master, a student, universal values.